

OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI BOZORINI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI

Daminova O'g'iloy Mirzaqul qizi

*Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Menejment kafedrasida 1-kurs tayanch
doktoranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada oziq-ovqat mahsulotlari bozorining iqtisodiy ahamiyati, uni rivojlantirish zaruriyati hamda tartibga solish mexanizmlari haqida batafsil fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Oziq-ovqat mahsulotlari bozori, oziq-ovqat xavfsizligi, oziq-ovqat mahsulotlari bozorini davlat tomonidan tartibga solish, ma'muriy usullar, iqtisodiy usullar.

Iqtisodiyotning globallasuvi va jahon xo'jalik tizimiga integratsiyalashuv jarayonlari raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish uchun ichki oziq-ovqat mahsulotlari bozorini rivojlantirish va sharoitlar yaratish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rish zaruriyatini dolzarblashtirmoqda.

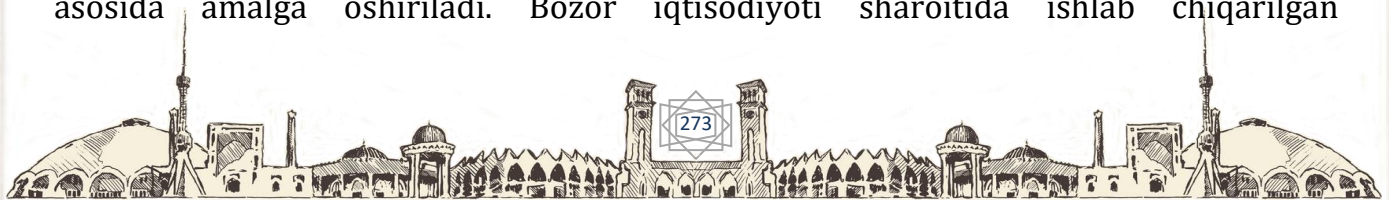
Mamlakatda oziq-ovqat mahsulotlari bozori ishlab chiqaruvchilar va qishloq xo'jaligi mahsulotlari iste'molchilarining iqtisodiy manfaatlarini muvofiqlashtirishni ta'minlovchi mexanizm sifatida muhim ahamiyatga ega va bu oziq-ovqat bozorini boshqarishda davlat tizimini o'zgartirish zarurligini ta'kidlaydi. Bunday sharoitlarda oziq-ovqat bozorini tartibga solish usullari va vositalarining samaradorligini oshirish muammosi ustuvor vazifaga aylanadi.

Oziq-ovqat xavfsizligi ko'p jihatdan butun iqtisodiy tizimning barqarorligini belgilaydi. Oziq-ovqat ishlab chiqarishda sifat darajasi bilan bog'liq kamchiliklarini bartaraf etish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, shuningdek, iqtisodiyotning oziq-ovqat sektorida salmoqli eksport salohiyatini shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi.

Shu munosabat bilan oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning quyidagi mezonlari alohida ahamiyatga ega:

- mahalliy oziq-ovqat mahsulotlarining sifat xavfsizligi nuqtai nazaridan inkor etib bo'lmaydigan raqobatbardosh ustunliklarini ta'minlash;
- milliy mahsulotlarining ichki va tashqi bozorlarda marketing salohiyatini kengaytirish;
- milliy agrosanoat majmuasini jahon bozoriga samarali integratsiyalashuvini ta'minlash.

Har qanday iqtisodiy tizimning maqsadi aholining oziq-ovqat, tovarlar va xizmatlarga bo'lgan talabini qondirishdir. Rivojlanayotgan iqtisodiyotda bu maqsad fan-texnika taraqqiyotining zamonaviy yutuqlaridan foydalangan holda ishlab chiqarishni samarali tashkil etish, mehnatni aniq taqsimlash va samarali tashkil etish asosida amalga oshiriladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarilgan

mahsulotlarni pirovard iste'molchilarga yetkazish tovar aylanmasi sohasidagi iqtisodiy munosabatlar tizimi orqali amalga oshiriladi.

Shu munosabat bilan oziq-ovqat mahsulotlari bozoridagi iqtisodiy munosabatlar muammolarini o'rganish, tovarlarni taqsimlashning shakl va usullarini takomillashtirish oziq-ovqat mahsulotlari bozori faoliyati va rivojlanishi samaradorligini oshirishning dolzarb va zarur shartiga aylandi. Oziq-ovqat mahsulotlari bozoridagi iqtisodiy munosabatlarning rivojlanish qonuniyatlarini o'rganishning dolzarbligi iqtisodiyotning rivojlanishi va aholi farovonligi oshishi bilan ortadi. Bundan tashqari, oziq-ovqat bozorining shakllanishi va faoliyati mexanizmi qonuniyatlarini, tijorat korxonalari, kasbiy tayyorgarlik va samarali boshqaruv qarorlari, iqtisodiy resurslar aylanmasini, taqsimlash tizimida xarajatlar va natijalarni shakllantirishni tushunish, sanoatni rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirishning zarur shartidir.

Oziq-ovqat mahsulotlari bozorini tartibga solish boshqaruv tizimini talab qiladigan haqiqiy jarayondir. Oziq-ovqat mahsulotlari bozori faoliyatida alohida rol mamlakat oziq-ovqat bozorini va mintaqadagi iqtisodiy jarayonlarni nazorat qilish va tartibga solish sub'ekti sifatida faoliyat yurituvchi davlatga tegishli hisoblanadi.

Bozor iqtisodiyoti o'z-o'zini tartibga solish ichki xususiyatiga ega, ammo so'nggi yillardagi voqealar bu qobiliyatlarni har qanday darajadagi iqtisodiy tizimlarning rivojlanishi uchun o'zini-o'zi tartibga solishning yetarli emasligini ko'rsatdi.

Oziq-ovqat mahsulotlari bozorini davlat tomonidan tartibga solish va uning infratuzilmasini qo'llab-quvvatlash ma'muriy va iqtisodiy usullarning kombinatsiyasi asosida amalga oshiriladi. Ma'muriy usullar - ma'muriy tartibda qo'llaniladigan va xarajat omillari bilan bog'liq bo'lmagan cheklovlar hisoblanadi.

Oziq-ovqat mahsulotlari bozori va uning infratuzilmasiga kelsak, davlat tomonidan tartibga solishning ma'muriy usullari quyidagi masalalarda qonunchilik tizimidan foydalanishni qamrab oladi:

- shakllantirish, joylashtirish, sotib olish, oziq-ovqat bozori infratuzilmasi ob'ektlarini o'zgartirish va tugatish, shuningdek ularni xususiyashtirish;
- oziq-ovqat bozorida savdo munosabatlarini tartibga solish;
- oziq-ovqat bozorida monopol hokimiyatni cheklash.

Iqtisodiy usullar – bu tovarga bo'lgan talab va taklifni, iqtisodiy resurslarni shakllantirish, xarajatlar va natijalar, jumladan, davlat iste'moli, fiskal siyosat, soliqqa tortish, pul muomalasini tartibga solish va kreditlar berish, ishlab chiqarishni moliyalashtirish, bojxonani tartibga solish, oziq-ovqat mahsulotlari narxlarini tartibga solish orqali shart-sharoitlarga ta'sir qilish usullari hisoblanadi.

Oziq-ovqat mahsulotlari bozorini tartibga solishning iqtisodiy usullariga quyidagilar kiradi:

- alohida hududlar doirasida oziq-ovqat mahsulotlari bozori infratuzilmasini rivojlantirish sohasidagi dasturlar va davlat buyurtmalarini moliyalashtirish;

- davlat zaxirasini yaratish uchun oziq-ovqat mahsulotlarining davlat xaridlari tizimi;
- oziq-ovqat mahsulotlari bozori sub'ektlari uchun investitsiyalar, subsidiyalar, dotatsiyalar sohasida tartibga solish tizimi;
- oziq-ovqat narxlarini tartibga solish tizimi;
- oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchilar faoliyatini moliya-kredit bo'yicha tartibga solish;
- oziq-ovqat mahsulotlari bozori sub'ektlari faoliyatini soliq bilan tartibga solish;
- oziq-ovqat mahsulotlarini iste'molchilarning ayrim toifalari (ijtimoiy himoyalangan aholi guruhlari) uchun ijtimoiy to'lovlar tizimini tartibga solish.

Iqtisodiy va ma'muriy usullar bir-biri bilan muayyan munosabatda bo'ladilar. Chunki har qanday iqtisodiy usullar qo'llaniladi yoki tegishli hukumat qarorlari qabul qilingandan keyin o'zgarib turadi, shuningdek, boshqaruv elementini o'z ichiga olgan davlat xizmati tomonidan nazorat qilinadi.

Shunday qilib, oziq-ovqat mahsulotlari bozorini davlat tomonidan tartibga solish dasturiy maqsadli xususiyatga ega bo'lib, huquqiy, iqtisodiy, tashkiliy va ma'muriy chora-tadbirlar, shu jumladan zarur resurslar, amalga oshirish mexanizm maqsadlarini belgilash, hamda davlat bilan ishlab chiqaruvchilar va iste'molchilar o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri va teskari aloqalarini ta'minlaydigan boshqaruv apparati bo'lishi kerak. Bundan tashqari, tartibga solishning turli xil yondashuvlari va choralari oziq-ovqat bozorining holatiga va oziq-ovqat xavfsizligi darajasiga mos ravishda tanlanishi kerak.

Boshqaruvning barcha darajalarida davlat tomonidan tartibga solish choralari bozor signallarining buzilishiga va ishlab chiqaruvchilarning mavqeini yomonlashishiga olib kelmasligiga erishish, shuningdek, oziq-ovqatga bo'lgan talabning oshishiga, ya'ni hozirgi vaqtda oziq-ovqat bozorining asosiy muammosini hal qilishga yordam berishi kerak. Oziq-ovqat mahsulotlari bozorini vakolatli tartibga solish orqali oziq-ovqat bozorining birorta guruhini emas, balki barcha ishtirokchilarning manfaatlarini maksimal darajada amalga oshirishga erishish mumkin.

